ePublishing

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ
NATIONAL DOCUMENTATION CENTRE

The Greek Review of Social Research

Vol 36 (1979)

36-37

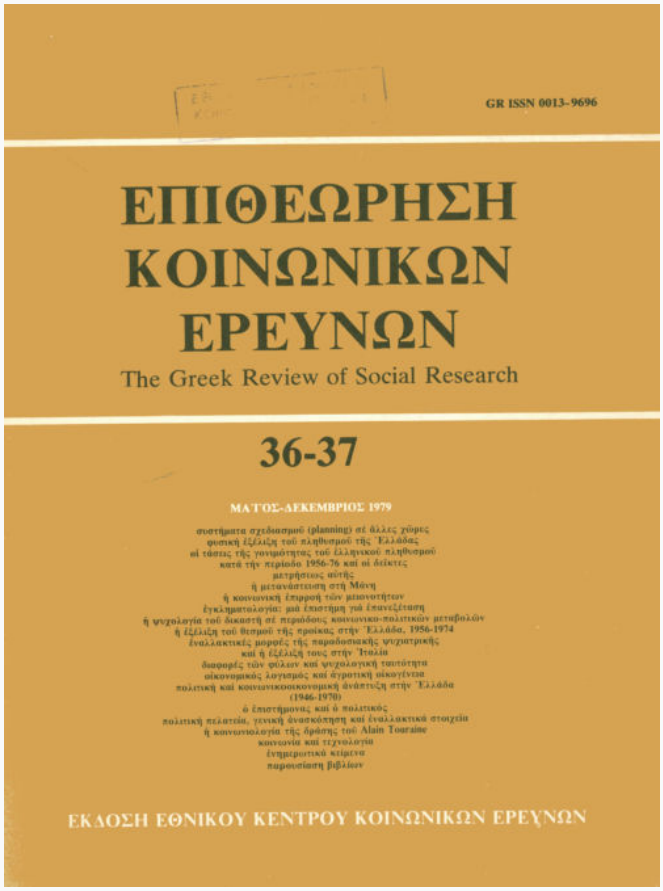

Caroly G. Heilbrun, Reinventing womanhood

Σταυρούλα Λαμπροπούλου

doi: 10.12681/grsr.472

Copyright © 1979, Σταυρούλα Λαμπροπούλου

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0.

To cite this article:

Λαμπροπούλου Σ. (1979). Caroly G. Heilbrun, Reinventing womanhood. *The Greek Review of Social Research*, *36*, 473–475. https://doi.org/10.12681/grsr.472

https://epublishing.ekt.gr | **e-Publisher:** EKT | **Downloaded at:** 12/10/2024 12:35:56

παρουσίαση βιβλίων

Andrea Dworkin, *Our Blood: Prophecies and Discourses on Sexual Politics,* New York, Toronto, Harper and Row, Inc., σσ. 115 (Τό Αἷμα μας: Προφητεῖες καὶ κηρύγματα γιά τήν πολιτική τῶν φύλων)

Σ' αὐτό τό ἄγριο καί ὡραῖο βιβλίο ἡ Andrea Dworkin, μιά ριζοσπαστική φεμινίστρια καί ἴσως ἡ πιό δυνατή καί ἡ πιό ἐπαναστατική φωνή σήμερα στό Γυναικεῖο Κίνημα, ἀντιμετωπίζει σθεναρά τή βαθειά καί σκληρή κοινωνική ἀδιαφορία πού ἀποβαίνει εἰς βάρος τῶν γυναικῶν—τή σεξουαλική, πολιτιστική καί πολιτική ὑποδούλωση τῶν γυναικῶν στούς ἄνδρες.

Μέ σπάνια εὐγλωττία καί ἀντικομφορμιστική διαύγεια, ἡ Dworkin θέτει ἐπί τάπητος τά ἐγκλήματα τῆς σεξουαλικῆς βίας, τοῦ ψυχολογικοῦ ἐκβιασμοῦ, τῆς πολιτιστικῆς δυσφήμισης καί διαβολῆς καί τῆς φιλολογικῆς κακογλωσσιᾶς.

Ἡ συγγραφεύς περιγράφει μιά σεξουαλική ἀστυνομική πολιτεία στήν ὁποία οἱ γυναῖκες, ἐπί αἰῶνες συκοφαντημένες ἀπό τήν ἀνδρική τέχνη καί φιλολογία, καί τρομοκρατημένες ἀπό βιασμούς, πρέπει νά μαθαίνουν νά αὐτοβασανίζονται, νά μισοῦν τόν ἑαυτό τους καί νά διδάσκονται τά καθιερωμένα τῆς φυσικῆς καί πνευματικῆς ὑποταγῆς γιά νά μπορέσουν νά ἐπιζήσουν.

Ἡ συγγραφεύς ἀποκαλύπτει καί διακηρύσσει ὅτι ἡ πορνογραφία, ἡ τέχνη, ἡ θρησκεία, ὁ νόμος, ἡ ἐπιβεβλημένη καί καθιερωμένη ἑτεροσεξουαλικότητα καί ἡ οἰκογένεια, ὅπως αὐτή ὑφίσταται κάτω ἀπό τήν ἀνδρική κυριαρχία, λειτουργοῦν σάν ὄργανα σεξουαλικῆς πλύσης τοῦ ἐγκέφαλου, σάν δυνάμεις πού ἐπιβάλλουν τή γυναικεία καταπίεση καί καταδυνάστευση.

Στή ρωμαλέα καί πρωτότυπη ἔρευνα τῆς Dworkin, ὑπό τήν ἔννοια φαλλικῆς σεξουαλικότητας καί ἀνδρικῆς ταυτότητας, διαφωτίζεται ἡ δυναμικότητα τοῦ ἀνδρικοῦ σαδισμοῦ καί τῶν κοινωνικῶν τύπων τῆς τυραννίας πού ἀναπτύσσονται ἀπό αὐτή.

Σ' αὐτά τά καυτηριάζοντα ἄρθρα της (1. Feminism, Art, and My Mother Sylvia, 2. Renouncing Sexual «Equality», 3. Remembering the Witches, 4. The Rape Atrocity and the Boy Next Door, 5. The Sexual Policies of Fear and Courage, 6. Redefining Nonviolence, 7. Lesbian Pride, 8. Our Blood: The Slavery of Women in America, 9. The Root Cause, πολλά γραμμένα κατά τά πέντε τελευταῖα χρόνια ἤσαν ἀνακοινώσεις ἤ διαλέξεις τῆς συγγραφέως), ἡ Dworkin καλεῖ τίς γυναῖκες νά καταπολεμήσουν τήν ἀπομόνωση, τό φόβο πού ἔχει τήν αἰτία του σ' ἕνα πολιτισμό πού μισεῖ τίς γυναῖκες, νά φύγουν μακρυά ἀπό αὐτό τόν κόσμο πού ὑποθάλπει μιά παθολογική ἀντίληψη γιά τή γυναικεία ἀναξιότητα, νά ἑδραιώσουν τήν προσωπική τους αὐθεντικότητα, νά δημιουργήσουν ἕνα νέο πολιτισμό ἀπαλλαγμένο ἀπό τή βία, τήν κυριαρχία, τήν ὑποταγή σέ ὁποιοδήποτε εἶδος καί τελείως ἐλεύθερο ἀπό τά γένη.

Ὁποιεσδήποτε κι ἄν εἶναι οἱ ἀπόψεις καί οἱ ἀντιρρήσεις τοῦ καθενός, ἡ συγκινητική ρητορεία καί οἱ δυνατές ἰδέες τῆς ἐμπνευσμένης συγγραφέως θά τίς ἀλλάξουν.

*

Caroly G. Heilbrun, *Reinventing Womanhood,* W. W. Norton and Company, New York, 1979 ('Ανακαλύπτοντας πάλι τή γυναίκα)

Ἡ συγγραφεύς, τυχερή γυναίκα, μητέρα καί σύζυγος—ὅπως ἡ ἴδια ἐμφανίζεται στόν πρόλογό της—μελετώντας τό θέμα τῆς κατάστασης τῆς γυναίκας ἐπανεξετάζει γυναικεῖα πρόσωπα τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς φιλολογίας, τῆς τραγωδίας ἤ τῆς ἱστορίας. Ἐπανεξετάζει ἐπίσης τίς ἡρωΐδες τῆς σύγχρονης φιλολογίας ἤ τίς ἁπλές γυναῖκες, ἀλλά καί τίς σύγχρονες γυναῖκες συγγραφεῖς.

Ἡ πλούσια βιβλιογραφική ἐνημέρωση τῆς συγγραφέως πολλές φορές τήν κάνει νά παραθέτει τόσες γνῶμες ἄλλων γυναικῶν συγγραφέων πού νομίζει ὁ ἀναγνώστης ὅτι διάβασε ὅλα τά σύγχρονα βιβλία πού ἀναφέρει. Ἡ καθαρότητα καί ἡ σαφήνειά της πολλές φορές ἀφοπλίζουν. Ἡ καινούργια ἑρμηνεία πού δίνει, φέρνει σχεδόν ἐπανάσταση καί σάλο στά λιμνάζοντα νερά τοῦ ἀνδρικοῦ βασιλείου.

Ἡ Κλυταιμνήστρα, γιά παράδειγμα, ἐπανακρίνεται μέ νέο «φεμινιστικό» φῶς σάν γυναίκα καί σύζυγος. Ἡ συγγραφεύς δέν βλέπει σ' αὐτή καμιά ἀπελευθέρωση, ἀντίθετα ὅμως ὑποταγή καί στραγγαλισμένα δικαιώματα. Δέν πρέπει νά ἐκτιμᾶται ἀπό τά λεγόμενα τοῦ 'Ορέστη ἤ τῆς 'Ηλέκτρας καί τῶν ὑποστηρικτῶν τους, 'Αθηνᾶς καί 'Απόλλωνα, σάν ἡ συμβολική στιγμή πού ὁ θεσμός τῆς μητρότητας ἀνατρέπεται. Μητρότητα εἶναι ὁ θεσμός στόν ὁποῖο ἡ γυναίκα ἀπό μακροῦ εἶναι ὑποδουλωμένη, στόν ὁποῖο καταδικάζεται ἀπό τά παιδιά της ἀμφοτέρων τῶν φύλων σέ ἀτέλειωτους φόβους.

Ἡ Κλυταιμνήστρα, μιά δυνατή καί θελληματική γυναίκα, ὅπως πολλές, ἔχει στραφεῖ καί παραμορφωθεῖ μέσα στό ρόλο τῆς συζύγου καί μητέρας, ἀνακάλυψε ὅμως ὅτι ἡ προσωπικότητα δέν εἶναι δυνατό νά καταξιωθεῖ ἐκεῖ.

Ὑπάρχει κάτι περισσότερο στή θηλυκή λατρεία ἀπ' ὅ,τι ἡ λέξη «μητρότητα» ὑπονοεῖ. Ὁ μύθος τῆς Δήμητρας καί τῆς Περσεφόνης ἀναφέρεται στό δεσμό μεταξύ γυναικῶν, ὁ ὁποῖος μπορεῖ νά εἶναι ἡ σωτηρία τους σ' ἕνα κόσμο πού ἔχουν κοινή μοίρα. Εἶναι ὁ μόνος μύθος, κατά τή συγγραφέα, πού δέν ἀναφέρεται στή μητρότητα, ἀλλά στή σταθερή πίστη καί ἐφαρμογή τῆς δύναμης, τήν ὁποία ἡ ἡλικιωμένη γυναίκα μπορεῖ νά χρησιμοποιήσει πρός ὄφελος τῆς νεώτερης.

Οἱ Μοῦσες εἶναι γιά τούς ἄνδρες. 'Από τόν "Ομηρο («τόν ἄνδρα τόν πολύπαθο τραγούδησέ μου, Μούσα») ὥς τόν Robert Graves («ἡ γυναίκα δέν εἶναι ποιητής, εἶναι ἤ Μούσα ἤ τίποτε») καί τόν Sidney («τρελλέ, εἶπε ἡ Μούσα μου σέ μένα, κοίταξε στήν καρδιά σου καί γράψε»), ἡ Μούσα ἔχει γίνει προοδευτικά κτῆμα τοῦ ἀρσενικοῦ καί ἔμπνευσή του. 'Η ἐρώτηση ποιά εἶναι ἡ Μούσα τῆς γυναίκας καί ποιό εἶναι τό φύλο τῆς Μούσας δέν εἶχε τεθεῖ μέχρι πρό τινος.

Στή συνέχεια ἡ Heilbrun ἐξετάζει τήν παντρεμένη γυναίκα μέσα ἀπό τήν ἀγγλική φιλολογία τῶν τελευταίων αἰώνων, τήν 'Αμερικανίδα σύζυγο, τήν 'Εβραία σύζυγο—'Εβραία εἶναι ἡ συγγραφεύς—πού ποτέ δέν ἔχει ἕνα «δικό της χῶρο», ἀναφέρει ἡρωΐδες ἔργων συγγραφέων τοῦ 18ου καί τοῦ 19ου αἰώνα καί εἰρωνεύεται τή νοοτροπία τους.

Τό «χάσιμο τῆς προσωπικότητας» εἶναι τό πρελούντιο στόν ἔρωτα, παρατήρησε ἡ συγγραφεύς μιᾶς ἄλλης νουβέλλας σχετικά μέ τό γάμο στά 1910, κάνοντας τήν ἴδια παρατήρηση περισσότερο κομψά ἀπό ὅ,τι ἡ Bronte, ἀλλά μέ ὄχι λιγότερη ὀξύτητα εἶδε ὅτι ἡ γυναίκα στή σύγχρονη νουβέλλα ἦταν μοιραῖο νά ἀνακαλύψει ὅτι μέ τό νά εἶναι σύζυγος πρέπει νά ξεχάσει τόν ἑαυτό της.

Γιά νά ἔχουμε ἕνα δεῖγμα ἀπό τά ποιητικά μέρη τοῦ βιβλίου τῆς Heilbrun, πού εἶναι πολλά, παραθέτουμε ἕνα ποίημα πού ἐπιγράφεται «ἡ νοικοκυρά».

Μερικές γυναῖκες παντρεύονται σπίτια. / Εἶναι ἕνα ἄλλο εἶδος δέρματος, ἔχει καρδιά, / στόμα, συκώτι καί ἔντερα. / Οἱ τοῖχοι εἶναι στέρεοι καί ρόζ. / Κύττα πῶς γονατίζει ὅλη τήν ἡμέρα / πιστά ἐξασφαλίζοντας τόν ἑαυτό της. / Οἱ ἄνδρες μπαίνουν διά τῆς βίας / παρασυρμένοι σάν τόν Ἰωνᾶ / μέσα στίς σάρκινες μαννάδες τους. / Μιά γυναίκα εἶναι ἡ μάννα της, / αὐτό εἶναι τό κυριώτερο.

Ἡ πικρία καί ἡ εἰρωνεία τῆς συγγραφέως γιά τή θέση τῆς γυναίκας καί τή νοοτροπία της εἶναι ἁπλά ἀληθινή διαπίστωση. Εἶχε τό θάρρος νά τό πεῖ καί τήν εὐστροφία νά τό ἐννοήσει. Ἡ καινούργια ἑρμηνεία καί ἡ εὐγλωττία της εἶναι αὐτό πού ἀξίζει περισσότερο σ' αὐτό τό βιβλίο μαζί μέ τήν πλουσιότατη ἐνημέρωση. Τό βιβλίο ἀποτελεῖ θαυμάσιο ἀπόκτημα γιά μελέτες καί θέματα γιά τή γυναίκα.

Gerda Lerner, *The Majority Finds Its Past:* Placing Women in History, New York, Oxford, Oxford University Press, 1979,σσ. 330 (Ἡ πλειονότητα βρίσκει τό παρελθόν της: Ἡ θέση τῶν γυναικῶν στήν Ἱστορία)

«Αὐτός ὁ τόμος περιέχει μερικά ἀπό τά πιό σπουδαῖα ἄρθρα πού γράφτηκαν γιά τήν ἱστορία τῶν γυναικῶν κατά τή διάρκεια τῶν τελευταίων δέκα χρόνων», λέγει χαρακτηριστικά ἡ γνωστή φεμινίστρια ἀπό τό Los Angeles, Kathryn Kish Sklar.

Πολλές ἀπό τίς ἰδέες τῆς συγγραφέως, τώρα πλέον βασικές ἐπί τοῦ γυναικείου κινήματος, ἦσαν κατ' ἀρχήν δημοσιευμένες σέ πολύ λίγο γνωστά ἐπιστημονικά περιοδικά. Οἱ περισσότερες πραγματεῖες αὐτοῦ τοῦ τόμου ἦσαν διαλέξεις ἤ ἀνακοινώσεις τῆς συγγραφέως σέ συνέδρια. Στό τέλος διαμορφώθηκαν ἔτσι, συχνά μέ πολλές ἀλλαγές, μέ κριτική καί συγκριτική συζήτηση καί ἄλλες ἐκδοχές ἀπό τούς συναδέλφους της. Ἄς σημειωθεῖ ἐδῶ ὅτι στίς Ἡνωμένες Πολιτεῖες, πρίν δημοσιευθεῖ ἕνα βιβλίο ἤ ἕνα ἄρθρο, ὁ συγγραφέας προσκαλεῖ τούς συναδέλφους του ἤ τούς εἰδικούς ἐπί τοῦ θέματος καί ἀνακοινώνει ἐνώπιόν τους τή μέθοδο τῆς ἔρευνάς του, τό περιεχόμενο, τά στατιστικά δεδομένα καί τά συμπεράσματά του. Πολλές φορές καί κατά τή διάρκεια τῆς ἔρευνας ἀνακοινώνεται τό κάθε συμπέρασμα. Οἱ παρόντες, πολλές φορές καί οἱ ἀπόντες εἰδικοί, ἔχουν τό δικαίωμα—ἄλλωστε γι' αὐτό προσκαλοῦνται—νά διατυπώσουν ἀντιρρήσεις, νά μετατρέψουν, νά προσθέσουν ἤ νά ἀφαιρέσουν, νά ἐκφράσουν καινούργιες ἐκδοχές καί σκέψεις ἐπί τῶν γραφομένων. Ὁ διάλογος ἀποδεικνύεται πολύ ἐποικοδομητικός γιά τήν πληρέστερη παρουσίαση τοῦ βιβλίου.

Σήμερα ἡ Lerner κατέχει μοναδική θέση μεταξύ τῶν ἱστορικῶν: ἡ ριζοσπαστική βιογραφία της περί τῶν ἀδελφῶν Grimke καί οἱ βασισμένες σέ ντοκουμέντα συλλογές της (α. *Black Women in White America* καί β. *The Female Experience*) εἶναι εὐρύτατα γνωστές καί πολύ ἀξιόλογες. Ἡ Lerner καί τά γραφόμενά της ἐμπνέουν σεβασμό, καί ἡ ἐπιστημοσύνη της εἶναι ἀδιαφιλονίκητη.

Ἀλλά οἱ ρηξικέλευθες πραγματεῖες της καί τά ὀξύτατα ἄρθρα, τά ὁποῖα ἔκαναν τή μεγαλύτερη τομή σέ βάθος ἐπί τοῦ θέματος, πού πρακτικά τοποθετοῦν ὅσα εἶναι πέρα ἀπό τά μέτρα τους, πού καθόρισαν τά προβλήματά του καί ἔδωσαν ὁδηγίες γιά τή μελλοντική τοῦ ἀνάπτυξη, δέν εἶχαν ποτέ πρίν συλλεγεῖ καί εὐρέως διαδοθεῖ.

Αὐτός ὁ τόμος περιέχει δώδεκα ἄρθρα τῆς Lerner, ἄλλα γραμμένα κατά τή διάρκεια μιᾶς δεκαετίας κι ἄλλα ἑτοιμασμένα εἰδικά γι' αὐτό τόν τόμο. Τό βιβλίο μαρτυρεῖ τήν πνευματική ἄνθηση μιᾶς πρωτοπόρου στίς σπουδές γιά τίς γυναῖκες (women's studies), ἐπιστήμη πού ἀκμάζει σήμερα σέ ὅλα τά ἀμερικανικά πανεπιστήμια.

Ἡ Lerner θέτει μερικές βασικές ἐρωτήσεις: Πῶς μπορεῖ κανείς ἄριστα νά θεωρήσει τίς γυναῖκες σάν μιά ξεχωριστή ὁμάδα στήν κοινωνία; Πόσο χρήσιμη γιά τίς ἱστορικές σπουδές εἶναι ἡ ἐπίγνωση τῆς κατάπίεσης τῶν γυναικῶν; Ποιά εἶναι ἡ ἀναφορική σπουδαιότητα τῆς φυλῆς, τῆς τάξεως, τοῦ φύλου σάν παραγόντων στήν ἱστορία;

Ἡ Lerner συγκρίνει τό φεμινισμό τοῦ 19ου αἰώνα μέ τό φεμινισμό τοῦ 20οῦ αἰώνα. Ἀνάγει τό ξέσπασμα τοῦ φεμινισμοῦ ἀρκετά εἰρωνικά στήν ἐποχή τοῦ Jackson, σημειώνοντας ὅτι αὐτή ἡ ἐποχή τῆς δημοκρατικῆς προόδου γιά τούς ἄνδρες ἦταν μιά ὀπισθοδρόμηση καί καταστολή γιά τίς γυναῖκες. Τονίζει τή διαφορά μεταξύ τῶν δικαιωμάτων τοῦ γυναικείου κινήματος—τοῦ κατορθώματος νά εἰσχωρήσουν οἱ γυναῖκες μέσα στήν ἀνδροκρατούμενη κοινωνία πάνω στή βάση τῆς ἰσότητας—καί τοῦ ἀγώνα γιά τήν ἀπελευθέρωση τῆς γυναίκας, πράγμα πού σημαίνει γυναικεία αὐτονομία. Ἡ συγγραφεύς ὑποστηρίζει ὅτι ἡ σύγχρονη φεμινιστική κίνηση ἀγκαλιάζει καί τά δύο.

Μερικά ἀπό τά ἄρθρα της περιστρέφονται καί ἐρευνοῦν τίς διαφορές στήν ἱστορία καί τή γνώση τῶν ἐγχρώμων καί τῶν λευκῶν γυναικῶν καί μιλοῦν γιά τίς καταστάσεις κάτω ἀπό τίς ὁποῖες εἶναι δυνατό νά σχηματισθοῦν φεμινιστικοί συνασπισμοί μεταξύ αὐτῶν τῶν ὁμάδων. Χαρακτηριστικό εἶναι τό ἄρθρο 8 πού ἀναφέρεται στίς πολιτικές δραστηριότητες τῶν Νοτίων Πολιτειῶν γιά τήν κατάργηση τῆς δουλείας τῶν γυναικῶν καί πού ἀνακοινώθηκε στήν Atlanta τό 1976.

Ἡ Lerner κριτικάροντας μιλάει γιά τήν «ἀντισταθμιστική ἱστορία»—τήν ἱστορία τῶν «ἐπισήμων» γυναικῶν—ἡ ὁποία δέν ἀποκαλύπτει τόσα πολλά ἀπό τίς δραστηριότητες μέ τίς ὁποῖες οἱ περισσότερες ἦσαν συνδεδεμένες καί τή «συνεισβάλλουσα ἱστορία», ἡ ὁποία συγκεντρώνει ὅ,τι οἱ γυναῖκες ἔχουν συνεισφέρει στήν ἀνδροκρατούμενη κοινωνία. «Ὅλη ἡ ἱστορία, ὅπως τή γνωρίζουμε ἕως τώρα, εἶναι ἁπλῶς προϊστορία», γράφει ἡ συγγραφεύς. «Μόνο μιά νέα ἱστορία σταθερά βασισμένη στήν ἀναγνώριση καί τήν ἰσότητα ἀνδρῶν καί γυναικῶν, ἡ γέννηση καί ὁ θάνατος τῆς πατριαρχίας, μπορεῖ νά προβάλει μιά ἀληθινά καθολική ἱστορία».

«Ἀκόμη καί ἱστορικοί», λέγει ἡ Ann Firor Scott,ὅσοι διαβάσουν αὐτά τά προκλητικά ἄρθρα, ὅπως φαίνονται, θά βροῦν ἕνα ἐρέθισμα στό νά τά ξαναδιαβάσουν σάν μιά ἀναφυόμενη διαφωνία ἤ ἕνα ἀπαπτυσσόμενο ἐπιχείρημα, καί θά ἀποχωρήσουν ἔχοντας τόσα πολλά γιά νά σκεφθοῦν. Γιά πολλούς ἄλλους αὐτό τό βιβλίο θά χαρίσει μιά ἐξαίρετη εἰσαγωγή στήν ἀλλαγή μέ τήν προοπτική πού λαμβάνει χώρα, ὅταν οἱ γυναῖκες, ὅπως ἀκριβῶς καί οἱ ἄνδρες, ἐξετάζονται σάν μέρος τῆς ἱστορικῆς ἐξέλιξης, μιά ἀλλαγή γιά τήν ὁποία ἡ Gerda Lerner ἔχει κάνει τόσα πολλά γιά νά τήν πραγματοποιήσει».

*

John Mack Faranger, *Women and Men on the Overland Trail,* New Haven and London, Yale University Press, 1979, σσ. 281 (Γυναῖκες καί ἄνδρες στά χερσαῖα καραβάνια)

Στόν καθένα εἶναι γνωστός ὁ μύθος ὅτι κατά τή διάρκεια τῆς δυτικῆς ἐξάπλωσης καί μετανάστευσης οἱ ἄνδρες ὁδηγοῦσαν τά βόδια ἐπάνω σ' ἕνα ἑλικοειδῆ δρόμο καί ἀμύνονταν ἀπό τούς ἐχθρούς Ἰνδιάνους, ἐνῶ οἱ γυναῖκες, καθισμένες στό πίσω μέρος τῆς καρότσας στήν ἅμαξα, φρόντιζαν τά παιδιά τους. Αὐτή τήν εἰκόνα μᾶς δίνουν ἄλλωστε ἡ τέχνη, ὁ κινηματογράφος ἤ οἱ ἀφηγήσεις.

Πράγματι, ὁ John Mack Faranger, καθηγητής τῆς Ἱστορίας, παρατηρεῖ ὅτι οἱ γυναῖκες ἔμοιαζαν μᾶλλον σάν νά βάδιζαν πίσω στήν καρότσα μαζεύοντας τίς κοπριές τῶν βουβαλιῶν γιά τή φωτιά ἤ ἄλλοτε πλέοντας τά ροῦχα καί τά κλινοσκεπάσματα κατά τό χρόνο πού οἱ ἄνδρες σκότωναν τά βουβάλια.

Τό γνωστό στερεότυπο τοῦ ἀρσενικοῦ καί τοῦ θηλυκοῦ ρόλου εἶναι μόνο ἕνας ἀπό τούς μύθους τούς ὁποίους ὁ Faranger ἐπικρίνει σ' αὐτό τό βιβλίο. Ὁ συγγραφέας περιγράφει ψυχρά καί προσεκτικά πῶς πράγματι ἦταν τό ταξίδι διά μέσου τῆς ξηρᾶς γιά τίς μεσοδυτικές ἀγροτικές οἰκογένειες, ἀνάμεσα στό 1843 καί τό 1870. Ἡ ἔμφαση τοῦ συγγραφέα, ἐν τούτοις, δέν ἔγκειται στίς γνωστές ταλαιπωρίες τοῦ ἴδιου τοῦ ταξιδιοῦ, ἀλλά στή δυναμικότητα τῶν οἰκογενειακῶν σχέσεων.

Μέ μιά κατάλληλη καί λεπτή χρησιμοποίηση σύγχρονων προσωπικῶν ἡμερολογίων, ἀναμνήσεων καί στοιχείων ἀκόμη ἀπό τά φολκλορικά τραγούδια, ὁ Faranger ἀναλύει τούς ρόλους τῶν ἀνδρῶν καί τῶν γυναικῶν καί τίς δικές τους ἰδέες γι' αὐτούς τούς ρόλους. Τό ἀποτέλεσμα εἶναι διπλό, μιά ὀξυδερκής ἐξέταση τῆς ἀγροτικῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς κατά τά μέσα τοῦ 1800 καί μιά ἔρευνα ἐσωθεν μιᾶς ἀπό τίς μεγαλύτερες ἀμερικανικές περιπέτειες.

Τό βιβλίο τοῦτο μέ τήν πλούσια βιβλιογραφία καί τούς λεπτομερεῖς πίνακες στατιστικῶν δεδομένων τῶν μεταναστῶν, πού ξεκινοῦν ἀπό τήν ἡλικία, τό φύλο, τήν κοινωνική κατάσταση ὑπάνδρων-ἀνυπάνδρων στήν κοινωνία τῶν ἐξεταζομένων δεκαετιῶν τοῦ 19ου αἰώνα στίς μέσες νότιες πολιτεῖες, τό διακρίνει ἐπιστημοσύνη, σαφήνεια, πληρότητα. Τά περιεχόμενα (1. The Overland Emigrants, 2. The Midwestern Farming Family, 1850, 3. Men's and Women's Work on the Overland Trail, 4. Masculine Men and Feminine Women, 5. The Separate Worlds of Men and Women, 6. The World of the Family, 7. Conclusion: Men and Women in the Rural American West) μέ τό κοινωνικό καί ἱστορικό ὑλικό, τό χρησιμοποιημένο μέ ὀξύνοια καί θαυμάσια μεθοδολογία, ἀναφέρονται στούς διαφορετικούς κόσμους τῶν γυναικῶν καί ἀνδρῶν.

Ἀξίζει νά μελετήσει κανείς τή μεθοδολογία ἑνός ἐρευνητῆ σύγχρονης κοινωνίας. Ἐρευνᾶται μέ στατιστικά συμπεράσματα ἡ θέση τῆς γυναίκας, οἱ ἐργασίες ἤ οἱ ἀ-

σχολίες της, ἐπίσης ἡ σύλληψη, ἡ ἐγκυμοσύνη καί ἡ γέννηση τῶν τέκνων της. Ἐξετάζονται οἱ οἰκογένειες, τά ἀγαθά τους, οἱ τροφές τους, οἱ μετακινήσεις τους.

«Ὁ Faranger ἔκανε», γράφει ἡ Kathlyn Kish Scklar, «θαυμάσια χρήση τῶν ὑλικῶν τοῦ χερσαίου δρόμου, χρησιμοποιώντας τα γιά νά φωτίσει τήν κοινωνία πού οἱ μετανάστες ἄφησαν, καθώς ἐπίσης τήν κοινωνία πού δημιούργησαν καθ' ὁδόν. Οἱ σπουδές του εἶναι ἐνδιαφέρουσες γιά ἕνα μεγάλο μέρος ἀναγνωστῶν, εἰδικά γι' αὐτούς πού ἐνδιαφέρονται γιά τήν ἱστορία τῆς οἰκογένειας καί τήν ἱστορία τῶν γυναικῶν».

ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ ΛΑΜΠΡΟΠΟΥΛΟΥ
Ἐπιμελήτρια τῆς Ἕδρας τῆς Ἱστορίας τῆς Φιλοσοφίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

*

Stewards of the Land: The American Farm School and Modern Greece, τῆς Brenda L. Marder. Ἐκδόσεις: East European Quarterly, Boulder, σειρά: East European Monographs

Distributed by Columbia University Press
1979

Ἡ Ἀμερικανική Γεωργική Σχολή (ΑΓΣ) Θεσσαλονίκης ἱδρύθηκε, γύρω στά 1904, μέ πρωτοβουλία τοῦ προτεστάντη Ἀμερικανοῦ ἱεραπόστολου John Henry House, καί ἀπό τότε λειτουργεῖ ἀδιάλειπτα μέχρι σήμερα—μ' ἐξαίρεση τά χρόνια τῆς γερμανικῆς κατοχῆς.

Τό βιβλίο τῆς B. Marder *Stewards of the Land*[1] ἀναφέρεται στό ἱστορικό τῆς ἵδρυσης καί τῆς λειτουργίας τοῦ ἱδρύματος αὐτοῦ καί καλύπτει τήν περίοδο 1902-1949.

Σήμερα ἡ ΑΓΣ λειτουργεῖ σάν ἀγροτικό ἐπαγγελματικό Λύκειο, καί εἶναι Νομικό Πρόσωπο Ἰδιωτικοῦ Δικαίου.

Τό ἀγρόκτημά της, μέ τό σύνολο τῶν ἐγκαταστάσεων, βρίσκεται 10 χιλιόμετρα, περίπου, ἀνατολικά τοῦ κέντρου τῆς Θεσσαλονίκης, καί κατέχει μία ἔκταση 1.500 στρεμμάτων.

Ἡ συγγραφέας ἀναφέρει στόν πρόλογό της, ὅτι ἡ μελέτη της αὐτή ἀποτελεῖ ἀπόπειρα ἑρμηνείας τοῦ «πνεύματος» καί τῆς ἐπιβίωσης τοῦ ἱδρύματος—«μέσα ἀπό τά πλέον χαοτικά καί βίαια γεγονότα τῆς πρόσφατης εὐρωπαϊκῆς ἱστορίας»—καθώς ἐπίσης καί μία ἀπόπειρα παρουσίασης τοῦ τρόπου μέ τόν ὁποῖο λειτούργησε καί τῶν ὑπηρεσιῶν τίς ὁποῖες προσέφερε «στή ζωή τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ κατά τή διάρκεια τῶν κρίσιμων ἱστορικῶν στιγμῶν».

Γιά νά γίνει πιό κατανοητή ἡ συλλογιστική αὐτῆς τῆς ἑρμηνείας, θά δώσουμε συνοπτικά ὁρισμένα στοιχεῖα γιά τό ἱστορικό τῆς ἵδρυσης καί τῆς λειτουργίας τῆς ΑΓΣ, καί κυρίως γιά τήν ἐξεταζόμενη περίοδο.

Ἄς σημειωθεῖ ὅτι ἡ Marder κάνει λόγο περί «πνεύματος» σάν νά ἐπρόκειτο γιά κάποια δύναμη ἡ ὁποία ἐπέδρασε καί ἐξακολουθεῖ νά ἐπιδρᾶ κατά τρόπο μονοσήμαντο ἀκόμα καί στή σημερινή φάση λειτουργίας τῆς σχολῆς. (Ὑπενθυμίζουμε ὅτι ἡ μελέτη ἀφορᾶ τήν περίοδο 1902-1949.) Πῶς αὐτό εἶναι δυνατό, θά τό δοῦμε στή συνέχεια:

Τό 1894 ἔρχεται στή Μακεδονία ὁ John Henry House, μετά ἀπό εἴκοσι χρόνια ἱεραποστολικῆς θητείας σέ διάφορες ἄλλες περιοχές τῶν Βαλκανίων.

Ἀνταποκρινόμενος, ὅπως ὁ ἴδιος ἔλεγε, σέ «θεῖο κάλεσμα» (Call), θέλησε νά ἱδρύσει στή Θεσσαλονίκη μία πρακτική γεωργική σχολή πού θά ἀποτελοῦσε τότε ἕνα εἶδος «Out post» (ἐμπροσθοφυλακῆς) τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν στά Βαλκάνια καί θά συντελοῦσε, τόσο στήν ἑδραίωση καί ἐξάπλωση τῆς χριστιανικῆς πίστης, ὅσο καί στόν ἐκσυγχρονισμό τῆς γεωργίας, ἀπαραίτητες κατά τή γνώμη του προϋποθέσεις γιά τή λύση τοῦ Βαλκανικοῦ προβλήματος.

Μέ φιλανθρωπικές εἰσφορές ἀγοράζονται (1902) στήν περιοχή πού βρίσκεται σήμερα τό ἵδρυμα περί τά 200 στρέμματα γῆς, καί τό 1903 ἀπαρτίζεται—ἀπό Ἀμερικανούς, κυρίως, κληρικούς—ἕνα ἐντεκαμελές συμβούλιο μετόχων.

Ἀρχίζει γρήγορα ὁ ἐξοπλισμός τοῦ ἀγροκτήματος καί ἤδη, τό 1903, μεταξύ τῶν ἄλλων διέθετε: γαλακτοκομεῖο (ὅπου παράγεται τό πρῶτο παστεριωμένο γάλα στή χώρα), μηχανουργεῖο, ξυλουργεῖο, μεταξοσκωληκοτροφεῖο...

Μέχρι τό 1912 ἡ σχολή λειτουργεῖ μέ σλαυόφωνους μαθητές (50 περίπου τό 1910), κυρίως ὀρφανά ἀπό καμμένα χωριά τοῦ Μοναστηρίου. Μετά τούς Βαλκανικούς πολέμους, ἡ ἐθνική σύνθεση τῶν μαθητῶν ἀλλάζει, ἀρχίζει ἡ ἑλληνικοποίηση τῆς σχολῆς καί στίς 3/1/1918 τίθεται ὑπό τήν ἐποπτεία τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας.

Ὅλο αὐτό τό διάστημα, καί μέχρι τό 1929, διευθυντής εἶναι ὁ John House, ὁ ὁποῖος ἔχει ἐπιβάλει ἕνα κλίμα βαθείας θρησκευτικῆς εὐλάβειας καί φιλανθρωπίας.

Τό Μάη τοῦ 1929, τό συμβούλιο τῶν μετόχων ἐκλέγει στή θέση τοῦ διευθυντῆ τόν Charles House, γιό τοῦ ἱδρυτῆ, θέση τήν ὁποία κατέχει μέχρι τό 1955.

Στίς ἀρχές τῆς δεκαετίας τοῦ 30 ἡ ΑΓΣ εἶναι σχεδόν μία αὐτοσυντήρητη κοινότητα· ζοῦν ἐκεῖ 127 οἰκότροφοι καί 17 ἄτομα τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ προσωπικοῦ.

Τόν καιρό τῆς μεταξικῆς δικτατορίας, οἱ φιλικές σχέσεις τοῦ Charles House μέ τό Βασιλιά Γεώργιο Β΄, καί ἡ ἀπό μέρους του ἀποδοχή, σάν διευθυντῆ, ὁρισμένων ἀρχῶν ἐκπαιδευτικῆς πολιτικῆς τοῦ Μεταξᾶ, εὐνοοῦν τήν—στό χῶρο τῆς ΑΓΣ—ἐπικράτηση τῆς ἰδεολογίας τῆς 4ης Αὐγούστου. Μέ τήν ἰταλική ἐπιδρομή οἱ μαθητές φεύγουν, ἡ σχολή παύει νά λειτουργεῖ σάν ἐκπαιδευτικό ἵδρυμα καί προσανατολίζεται, ἀποκλειστικά, πρός τήν παραγωγική δραστηριότητα.

Τόν Ἀπρίλη τοῦ 41 ἀρχίζει ἡ κατοχή τῆς ΑΓΣ ἀπό τούς Γερμανούς, καί ὁ Charles House, στό ὄνομα τῆς σωτηρίας τοῦ ἱδρύματος, συνεργάζεται ἐν μέρει μαζί τους, γεγονός πού ἐπιτρέπει στούς τελευταίους νά ἐκμεταλλευθοῦν τό ἀγρόκτημα σάν βάση γιά ἐπιχειρήσεις καί πηγή τροφίμων.

Τέλος τοῦ 1945, τό ἐκπαιδευτικό πρόγραμμα ἀρχίζει κατά τήν περίοδο τοῦ σχεδίου Μάρσαλλ· καταβάλλεται ἰδιαίτερη προσπάθεια γιά τήν ἐπέκταση τῶν ἐγκαταστάσεων τοῦ ἱδρύματος καί τόν πολλαπλασιασμό τῶν δραστηριοτήτων του. Πρός αὐτή τήν κατεύθυνση συντρέχουν διάφοροι φορεῖς: Ἀμερικανική Ἐπιτροπή βοήθειας γιά τήν Ἑλλάδα, Ὑπουργεῖο Γεωργίας, UNRRA, ECA, Ἵδρυμα Fulbright.

Ὁ σημερινός διευθυντής τῆς σχολῆς Bruce M. Landsdale (District interpreter στήν ἐπιτροπή γιά τόν ἔλεγχο τῆς διεξαγωγῆς τῶν ἐκλογῶν τοῦ 1946 καί Chief interpreter τῆς ἐπιτροπῆς γιά τό Δημοψήφισμα τοῦ 1946), διαδέχεται τόν Charles τό 1955.

Ἡ συγγραφέας ἀφιερώνει μεγάλο μέρος τοῦ βιβλίου της στήν περιγραφή τῆς ζωῆς καί τῆς προσωπικότητας τῶν δύο πρώτων, κυρίως, διευθυντῶν καθώς καί τῶν συζύγων τους, ἐκθειάζοντας τίς ἀρετές καί τήν ἀφοσίωση ὅλων στήν ὑπόθεση τοῦ ἱδρύματος. Μᾶς δίνει ἐπίσης παραστατικές εἰκόνες ἀπό τή ζωή στό ἀγρόκτημα κατά τή διάρκεια τῶν πιό σημαντικῶν ἱστορικῶν στιγμῶν (ἀπό τό Μακεδονικό ἀγώνα μέχρι τόν ἐμφύλιο), γιά τίς ὁποῖες, ἐξάλλου, ἐκφέρει καί προσωπικές ἐκτιμήσεις ἐξιδανικεύοντας, ἰδιαίτερα, τήν μεταπολεμική πολιτική τῶν ΗΠΑ.

Γιά κάθε ἱστορική φάση ἀκολουθεῖται ἡ ἑξῆς διαδικασία: ἀπεικόνιση τοῦ ἔξω ἀπό τή σχολή χώρου πού δοκιμάζεται σκληρά ἀπό τά γεγονότα—χωρίς νά ξέρουμε ἀκριβῶς τίς βαθύτερες αἰτίες τους—καί στή συνέχεια, ἀντιδιαστολή αὐτοῦ τοῦ ἀνάστατου κόσμου μέ τήν ἀνθρωπιά καί τήν ἀγάπη πού βασιλεύει μέσα στήν «Ὄαση» τῆς ΑΓΣ.

Καί ἡ ἐπῳδός: ἡ ἐπιβίωση τῆς σχολῆς ὀφείλεται στήν ἐπιβίωση τοῦ «πνεύματός της» πού κυριάρχησε στόν τόπο τοῦ ἀγροκτήματος τά 75 χρόνια τῆς ὕπαρξής της.

Τό «πνεῦμα» αὐτό προσδιορίζεται σάν ἕνα σύνολο θρησκευτικῶν πεποιθήσεων καί προσωπικῶν ἀντιλήψεων τοῦ John House γιά τό ρόλο τῆς σχολῆς, οἱ ὁποῖες ὑποτίθεται ὅτι υἱοθετοῦνται καί ἀπό τούς διαδόχους του.

Συγκεκριμένα, τά συστατικά στοιχεῖα αὐτοῦ τοῦ συνόλου εἶναι:

i) Ἡ θρησκευτική πίστη. οἱ οὐμανιστικές ἀρχές καί ἡ ἀφοσίωση ὅλων τῶν διευθυντῶν στήν ὑπόθεση τοῦ ἱδρύματος.

ii) Οἱ ἀρχές παιδαγωγικῆς τοῦ John House γιά τήν ἀνάπτυξη τῆς ὁλόπλευρης προσωπικότητας τῶν μαθητῶν.

iii) Ἡ ἀντίληψη τοῦ τελευταίου γιά τό βασικό ρόλο τῆς σχολῆς: νά καλλιεργήσει στίς καρδιές τῶν μαθητῶν τήν ἀγάπη γιά τό γεωργικό ἐπάγγελμα καί νά τούς

1. Ὁ τίτλος τοῦ βιβλίου εἶναι παρμένος ἀπό μία φράση τοῦ «Πιστεύω» τῆς ΑΓΣ «I believe that the tillers of the soil are stewards of the land...» Ἡ Marder ἦταν καθηγήτρια Ἀγγλικῶν τῆς ΑΓΣ τό 1966-67.